

Eddy Alkema, Joanneke Kuipers,
Chris Lindhout, Gracia Ori,
Willem Tjerkstra

Meer dan onderwijs

**Theorie en praktijk van het
onderwijs in de basisschool**

© 1984, Koninklijke Van Gorcum BV, Postbus 43, 9400 AA Assen.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

NUR 841, 847

ISBN folioboek 978 90 232 5836 0
ISBN e-book 978 90 232 5898 8

1e druk 1984
2e druk 1986
3e druk 1989
4e druk 1993
5e druk 1995
6e druk 2006
7e druk 2011
8e druk 2015
9e druk 2022

Uitgave: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum, Assen
Grafische verzorging en omslag: Richard Bos
Illustraties, incl. omslagillustratie: Helen van Vliet
Tekstredactie: Marita Weener

Inhoudsopgave

Inleiding	10
Vanuit een brede pedagogische visie	10
Kerngedachten	11
Competentiegericht en ‘evidence-informed’	12
Gebruik van dit pakket	13
Ten slotte	13
Zo haal je het meest uit <i>Meer dan onderwijs</i>	14
Competenties centraal	14
Digitale verrijking	17
Studeren zoals jij wilt	17
Een gedrukt of een digitaal boek?	17
Hoofdstuk 1. De pedagogische opdracht van het onderwijs	18
1.1 Inleiding	21
1.2 De pedagogische opdracht van de basisschool	24
1.3 Mensen op weg	27
1.4 Mens- en maatschappijbeelden	32
1.5 De mens in zijn wereld	46
1.6 Over opvoeding gesproken	54
1.7 Opvoeden: wie is verantwoordelijk?	63
1.8 Over onderwijs gesproken	65
1.9 Waardenoriëntatie en -opvoeding	75
Samenvatting	79
Aanbevolen literatuur	80
Hoofdstuk 2. Leerlingen leren kennen	82
2.1 Inleiding	85
2.2 De beginsituatie van kinderen	87
2.3 Ontwikkeling	109
2.4 Methoden voor het bepalen van de beginsituatie	137
Samenvatting	151
Aanbevolen literatuur	152
Hoofdstuk 3. Hoe kinderen leren	154
3.1 Inleiding en definitie	157
3.2 Spel en verhalen	160
3.3 Onderzoek, informatie en games	178
3.4 Ontwikkelingsniveau en leren	182
3.5 Leren als proces	192
3.6 Hoe komt de mens aan kennis? Opvattingen over leren	215
3.7 Concepten voor de basisschool	233
3.8 Leren en visie	242
Samenvatting	245
Aanbevolen literatuur	247

Hoofdstuk 4. Leerinhouden en leerplan	248
4.1 Inleiding	251
4.2 Kind, leerstof en samenleving	252
4.3 Leerplan en leerinhoud: permanent in ontwikkeling	255
4.4 Wat de wet zegt	265
4.5 De leerinhoud in een driedelig stramien	269
4.6 De keuze van leerinhouden	273
4.7 Orderingsmogelijkheden voor leerinhouden	284
4.8 De invloed van de leraar	296
4.9 Kerncompetenties in het informatietijdperk	300
Samenvatting	303
Aanbevolen literatuur	305
Hoofdstuk 5. Het creëren van leeromgevingen	306
5.1 Inleiding	309
5.2 Een rijke, krachtige en betekenisvolle leeromgeving	311
5.3 De rollen van de leraar	315
5.4 De didactiek van leeromgevingen	329
5.5 Voorbereiden	333
5.6 Uitvoeren van onderwijsactiviteiten	382
5.7 Differentiatie	391
5.8 Enkele voorbeelden van begeleiding van leerprocessen	398
5.9 Het ontwikkelen van kerncompetenties in het informatietijdperk	410
Samenvatting	418
Aanbevolen literatuur	420
Hoofdstuk 6. Het volgen en evalueren van leerprocessen en leerresultaten	422
6.1 Inleiding	425
6.2 Evalueren, enkele onderscheidingen	427
6.3 Relatieve en absolute normering	429
6.4 Wat volg en evalueer je?	431
6.5 Hoe volg en evalueer je het leerproces?	436
6.6 Administratie op groepsniveau	450
6.7 Voor wie volg je, evalueer je?	452
6.8 Het leerlingrapport	455
6.9 Verlengde leertijd	461
6.10 Communicatie met de ouders	464
6.11 Evaluatie van je beoordeling, zelfevaluatie	466
Samenvatting	467
Aanbevolen literatuur	469

Hoofdstuk 7. Het pedagogisch klimaat	470
7.1 Inleiding	473
7.2 Het pedagogisch klimaat	474
7.3 Verwachtingen	482
7.4 Verantwoordelijkheden	485
7.5 Een goed pedagogisch klimaat	490
7.6 De invloed op het pedagogisch klimaat	494
7.7 Veiligheid	517
Samenvatting	522
Aanbevolen literatuur	523
Hoofdstuk 8. Zorg voor het kind	524
8.1 Inleiding	527
8.2 Via WSNS en de rugzak naar passend onderwijs	528
8.3 Zorg voor elk kind	534
8.4 Een zorgvuldige stapsgewijze benadering	545
8.5 Contact met de ouders	554
8.6 Leerlingvolgsysteem	554
8.7 Zorgdeskundigen	555
8.8 Specifieke onderwijsbehoeften, professionele onderwijsproblemen	556
8.9 Verschillende verantwoordelijkheden	577
Samenvatting	579
Aanbevolen literatuur	581
Hoofdstuk 9. Schoolorganisatie en Teamwork	582
9.1 Inleiding	585
9.2 Basisschool in relatie tot de ouders	586
9.3 Basisschool in relatie tot de buitenwereld	595
9.4 Organisatie van de basisschool	622
9.5 Leraar in relatie tot de organisatie	646
Samenvatting	652
Aanbevolen literatuur	655
Hoofdstuk 10. Onderwijs- en schoolontwikkeling	656
10.1 Inleiding	659
10.2 Een stukje geschiedenis	659
10.3 Voortdurende onderwijsontwikkeling	661
10.4 Het begin van onderwijsontwikkeling	664
10.5 Innovatiemodellen	667
10.6 De betrokkenen	673
10.7 De reformpedagogiek	676
10.8 Recente ontwikkelingen	700
Samenvatting	708
Aanbevolen literatuur	709

Hoofdstuk 11. Het Nederlandse onderwijsstelsel	710
11.1 Inleiding	713
11.2 Verandering als proces	714
11.3 De vrijheid van onderwijs: wie is de baas?	724
11.4 Onderwijsvormen voor leerlingen met een speciale zorgvraag	728
11.5 Nieuwe ontwikkelingen in het basisonderwijs	730
11.6 Na de basisschool	736
Samenvatting	743
Aanbevolen literatuur	745
Literatuur	746
Register	759

Inleiding

Vanuit een brede pedagogische visie

Opmerkelijk is dat studenten in deze tijd van snel beschikbare informatie steeds vaker de behoefte voelen aan een boek dat hen wegwijs maakt in een veelheid van onderwerpen. *Meer dan Onderwijs* biedt daarvoor gedegen informatie in een goed gestructureerd denkkader.

Meer dan onderwijs wordt al 38 jaar gebruikt als het basisboek voor de pabo. Deze negende druk is opnieuw geactualiseerd. Voor deze druk hebben de auteurs het boek weer naast de generieke kennisbasis van de HBO-raad (versie 2021, ingangsdatum 2018/2019) gelegd om daar waar dat nodig was, aan te vullen. Van deze 9e druk mag gezegd worden dat alle onderwerpen die in de generieke kennisbasis worden genoemd, aandacht krijgen. Het boek behandelt alle relevante onderwerpen en verwijst naar gecontroleerde bronnen zowel in de literatuur als op het internet. Een poort naar nog meer kennis, maar ook een naslagwerk. Die naslagfunctie is sterk dankzij een uitgebreid register van zaken en personen. De domeinen die in de generieke kennisbasis zijn beschreven, komen ruimschoots aan de orde: ‘het lerende en ontwikkelende kind’, ‘onderwijs en opvoeding’ en ‘de leraar in de context van de school en maatschappij’. We beperken ons niet tot de kennis, maar besteden aandacht aan de samenhang van kennis, vaardigheden en attitudes binnen contexten, zowel in praktische als theoretische zin. Ondanks alle veranderingen is de kern constant: we denken vanuit een pedagogische visie die door het hele boek heen tot uitdrukking komt, we redeneren vanuit de verschillende rollen die een leraar basisonderwijs te vervullen heeft, we verbinden theorie met praktijk en omgekeerd en bouwen het boek zo op dat het flexibel te gebruiken is.

De vertrouwde titel is gebleven omdat een belangrijke kerngedachte in deze tijd nog steeds springlevend is: werken in een school is *méer* dan onderwijzen. Het is ook het opvoeden van kinderen. Je kunt als leraar immers niet ‘niet-opvoeden’?

De leraar is voor kinderen een persoon die grote invloed heeft op hun ontwikkeling. Hij of zij brengt niet alleen maar kennis en inzicht bij, maar ook het verwerven van vaardigheden en houdingen, het ontwikkelen van waarden en het hanteren van normen horen erbij. In de ontwikkeling van een kind als ‘mens in de wereld’ draagt de leraar bij aan de persoonlijke groei en het ontwikkelen van zelfkennis. Zo leert het kind wat zijn of haar kwaliteiten en talenten zijn, maar ook zijn of haar valkuilen en uitdagingen; zo leert het ‘om het uit te houden met de wereld en met jezelf-in-de-wereld’.¹ De leraar ondersteunt

¹ Biesta, G. (2021). *Valt hier nog iets te maken?* Keynote Musework 2021. Utrecht: Hogeschool voor de Kunsten. <https://www.musework.nl/nl/page/11334/key-note-gert-biesta>.

Hoofdstuk 1

De pedagogische opdracht van het onderwijs

1.1	Inleiding	21
1.2	De pedagogische opdracht van de basisschool	24
1.3	Mensen op weg	27
1.4	Mens- en maatschappijbeelden	32
1.4.1	Inleiding	32
1.4.2	Vier mensbeelden	33
1.4.3	Mensbeelden binnen de dieptepsychologie	37
1.4.4	Maatschappijbeelden en trends	44
1.5	De mens in zijn wereld	46
1.5.1	Het aspect 'wereld': vier oriëntatievelden	47
1.5.2	Het aspect 'mens': drie ontwikkelingsgebieden	48
1.5.3	Het aspect 'vormsystemen tussen mens en wereld'	50
1.5.4	Meer dan relatie: een kind is een uniek mens	52
1.6	Over opvoeding gesproken	54
1.6.1	Wat is opvoeden?	54
1.6.2	Führen oder Wachsen-lassen: enkele opvattingen over opvoeding	58
1.6.3	Opvoedingsmiddelen	61
1.7	Opvoeden: wie is verantwoordelijk?	63
1.8	Over onderwijs gesproken	65
1.8.1	De maatschappelijke betekenis van opvoeding en onderwijs	65
1.8.2	Onderwijs en identiteit	68
1.8.3	Onderwijs in een pluriforme samenleving	71
1.9	Waardenoriëntatie en -opvoeding	75
	Samenvatting	79
	Aanbevolen literatuur	80

Competentiematrix

	Met leerlingen	Met collega's	Met omgeving	Met zichzelf
Interpersoonlijk	○ 1	✓ 5	○ 6	✓ 7
Pedagogisch	✓ 2			
Vakinhoudelijk & didactisch	○ 3			
Organisatorisch	○ 4			

Competentie 2: 'Pedagogisch competent'

Competentie 5: 'Competent in het samenwerken met collega's'

Competentie 7: 'Competent in reflectie en ontwikkeling'

Praktijk

Een school voor Ellen

Ellen (4;0), de dochter van Jan en Irma Schouten, is 4 jaar geworden en gaat binnenkort naar de basisschool. Het gezin woont in een middelgrote stad. Jan en Irma twijfelen tussen twee basisscholen: Het Anker, de buurtschool, of De Rank, een school met een uitgesproken visie op goed onderwijs. Jan heeft op internet de schoolgidsen van de twee scholen opgezocht. Hij is verbaasd over de hoeveelheid informatie die gegeven wordt. Irma en hij willen een goede basisschool voor Ellen, maar wát is een goede basisschool? Beide scholen hebben aansprekende punten. Jan en Irma vinden het belangrijk dat de school niet te groot is en een goede sfeer heeft. Een voordeel van Het Anker is dat de kinderen vriendjes en vriendinnetjes krijgen die bij hen in de buurt wonen, zodat ze gemakkelijk na schooltijd met elkaar kunnen spelen. Irma vindt het goed dat Het Anker in de onderwijsvisie heeft staan dat de kinderen op school leren samenwerken. Bovendien zitten er kinderen van verschillende culturen op die school. Irma en Jan vinden het belangrijk dat Ellen met alle aspecten van de samenleving in aanraking komt. Een multiculturele school als Het Anker biedt daartoe kansen.

Het valt Jan op dat de vormgeving van beide schoolgidsen nogal verschilt. De website van de openbare basisschool De Rank ziet er bijvoorbeeld fantastisch uit! Veel foto's van kinderen, een grote gezellige ruimte in het midden van de school en de kring van kinderen aan het begin van de dag. Het verhaal over de pedagogische opdracht van de school spreekt hem ook aan. Vooral wat het team zegt over de vrijheid voor het kind en de zelfstandigheid. De school heeft een heldere onderwijsvisie. Het is een vrij nieuwe en niet al te grote school. Wat wel opvalt is dat beide scholen volgens Jan te weinig aandacht besteden aan de belangrijke leervakken rekenen en taal. Misschien kunnen ze met z'n tweeën een keer een kijkje nemen op beide scholen.

1.1 Inleiding

Wat herinneren de meeste mensen zich van hun schooltijd? Als je dit vraagt aan een willekeurige groep, dan komen er meestal verhalen over leraren. Leraren die zo mooi konden vertellen, liefde voor een vak wisten over te dragen, meer dan het gewone deden of die hun leerlingen zo goed hielpen.

Leraren moeten vooral hun leerlingen inspireren, wordt wel eens beweerd. Wat vind jij van dit beeld?

Je koos voor de pabo omdat je bepaalde verwachtingen en ideeën hebt over het basisonderwijs, verwachtingen die vaak zijn ingegeven door ervaringen uit je eigen schooltijd. Dat kunnen goede of minder goede ervaringen zijn: het leukste schoolreisje naar Artis, het kamp op Ameland, die leuke meester die alles wist van de natuur en die met jullie naar het bos ging of die aardige juf die goed in sport was en met jullie meedeed aan het voetbaltoernooi of de musical waarin je een kleine rol had en uitgelachen werd door je klasgenoten of de vele pesterijen omdat je rood haar had.

Je bent misschien naar de pabo gegaan omdat je een fijne sfeer in je klas wilt realiseren, waarbij respect voorop staat, zodat er niet meer gepest wordt. Of lesgeven lijkt je leuk, omdat je veel weet van geschiedenis en aardrijkskunde en de kinderen vooral iets wilt leren. Of je wilt het beter doen dan wat jijzelf hebt meegemaakt. Allemaal redenen om te willen werken in het basisonderwijs, redenen die zijn gebaseerd op jouw beeld van de ideale meester of juf en van de ideale school.

Elk team en ook elke leraar heeft idealen en een beeld van de ideale basisschool. Er wordt nagedacht over vragen zoals: hoe zorg ik ervoor dat de kinderen zich veilig voelen op school, hoe zorg ik ervoor dat ze goed onderwijs krijgen, wat wil ik kinderen eigenlijk leren en hoe wil ik dat hun leren?

idealen

In de inleiding heb je kunnen lezen dat de auteurs van dit boek ook idealen hebben. Een goede leraar basisonderwijs is in onze ogen een persoon die ook opvoeder en begeleider is en die op een respectvolle manier bijdraagt aan de vorming van kinderen tot volwassenen die zelfverantwoordelijk en zelfredzaam zijn en die op een constructieve manier lid zijn van de samenleving. Deze idealen zijn verbonden met een bepaalde visie op opvoeding en onderwijs. In § 1.2 gaan we dieper op deze visie in.

Onze visie is gebaseerd op een aantal inspiratiebronnen. We willen beginnen met drie belangrijke bronnen als inleiding op het hoofdstuk. Als eerste noemen we Lea Dasberg (1993). Zij gaat ervan uit dat het onderwijs de taak heeft mensen te helpen bij menswording, dat wil zeggen om zowel meeloper als dwarsligger te worden.

Lea Dasberg

Meeloper in de betekenis van kennismaken en meelopen met de bestaande ontwikkelingen, kennismaken van nieuwe inzichten, vaardigheden leren om je in de samenleving goed te kunnen redden en daaraan constructief te kunnen bijdragen. Meedoen, zouden we tegenwoordig zeggen. Dit vraagt om zelfdiscipline en conformisme. De school moet zorgen dat leerlingen bagage verwerven zoals rekenen, taal, fatsoensregels, enzovoort.

meeloper

Hoofdstuk 2

Leerlingen leren kennen

2.1	Inleiding	85
2.2	De beginsituatie van kinderen	87
2.2.1	De situatie op school en in de groep	88
2.2.2	Potentiële, actuele en toekomstige beginsituatie	88
2.2.3	De leefwereld: etnische, sociale, culturele en sociaal-economische achtergronden	91
2.2.4	De belevingswereld: interesses van kinderen	100
2.2.5	Jongens en meisjes	107
2.3	Ontwikkeling	109
2.3.1	Het domein van de ontwikkelingspsychologie	109
2.3.2	Ontwikkelingsgebieden	114
2.4	Methoden voor het bepalen van de beginsituatie	137
2.4.1	Gesprek	138
2.4.2	Observatie	139
2.4.3	Onderzoek door middel van experiment	140
2.4.4	Sociogram	143
2.4.5	Toetsen en testen	145
2.4.6	Video-interactie	148
	Samenvatting	151
	Aanbevolen literatuur	152

Competentiematrix

	Met leerlingen	Met collega's	Met omgeving	Met zichzelf
Interpersoonlijk	☑ 1	☑ 5	0 6	0 7
Pedagogisch	0 2			
Vakinhoudelijk & didactisch	☑ 3			
Organisatorisch	0 4			

Competentie 1: 'Interpersoonlijk competent'

Competentie 3: 'Vakinhoudelijk en didactisch competent'

Competentie 5: 'Competent in het samenwerken met collega's'

Praktijk

Kennismaken

Anna en Cees gaan voor het eerst naar hun stageschool Het Anker. Anna loopt stage in groep 3 en Cees in groep 2. Ze zijn benieuwd naar de kennismaking met de kinderen, de mentrix en het team. Van de pabo hebben ze verschillende stagesuggesties meegekregen. Ze krijgen het advies een kijkje te nemen in de wijk waarin de school staat, een plattegrond van de school te maken, het gebouw te beschrijven, de groepsindeling te bekijken en te vragen of ze een rondleiding door de school kunnen krijgen. Vervolgens moeten ze een verslag schrijven over regels en afspraken op de school en het gedrag van de leerlingen op het plein. Anna: "Ik heb ontzettend zin in mijn stage, ik begrijp alleen niet zo goed waarom we de buurt moeten bezoeken. We moeten zelfs kijken welke winkels en bedrijven er zijn!"

2.1 Inleiding

Kinderen iets leren, daar kun je niet zomaar aan beginnen. Je zult vooraf een aantal dingen moeten weten, bedenken en voorbereiden. Het is allereerst van belang de leerlingen te leren kennen. Met welke kinderen en welke groep heb ik te maken? Hoe heten ze eigenlijk? Hoe ziet hun leefwereld eruit? Uit wat voor gezinnen komen ze? Wat vinden ze leuk om te doen? Wat kunnen ze allemaal al? Hoe ontwikkelen de kinderen zich? Wat zijn de problemen waar ze mee zitten? In de ‘onderwijsvaktaal’ zeg je dan: ‘Ik moet de beginsituatie van de kinderen bepalen.’ Om dat te kunnen heb je een onderzoekende houding nodig, die we in § 5.3.5 toelichten. In § 2.2 besteden we aandacht aan het vaststellen van de beginsituatie. We leggen uit wat nodig is om de kinderen te leren kennen en gaan in § 2.4 in op methoden voor het bepalen van de beginsituatie.

beginsituatie

Wanneer je zicht hebt op de beginsituatie van de kinderen, moet je je vervolgens afvragen wat je met een les wilt bereiken. Wat is het doel van de onderwijsactiviteit? Heel algemeen kun je stellen dat je kinderen wilt begeleiden op weg naar de volwassenheid, maar wat doe je daarmee in een les? Je zult zo’n algemeen doel concreet moeten maken, dat wil zeggen specifiek, haalbaar en meetbaar. Dat kan goed met behulp van de SMART-methode (zie § 5.5.2.1). Er zal een keuze gemaakt moeten worden: in deze les wil ik bijvoorbeeld dat de kinderen aan het eind een schilderij klaar hebben met daarop een afbeelding van hun lievelingsdier.

doel

SMART-methode

Een kind op weg naar de volwassenheid oriënteert zich in de wereld. Dit houdt in dat het zijn eigen plaats hierin bepaalt. Als leraar begeleid je een dergelijk proces. Bij de keuze van doelen moet je dan wel weten vanuit welke visie op onderwijs je die doelen kiest. Daarbij kies je ook vanuit een bepaald kindbeeld; in hoeverre krijgen de kinderen bijvoorbeeld de ruimte om een eigen, zelfbedachte oplossing van de gestelde schilderopdracht te zoeken, zodat je niet 25 dezelfde schilderijen krijgt.

vanuit welke visie kindbeeld

In hoofdstuk 1 beschreven we een aantal wezenskenmerken van het mens-zijn en verschillende mensbeelden die elk invloed hebben op de manier waarop een leraar met kinderen omgaat en zijn les inricht.

Kinderen staan in deze tijd midden in de wereld, een wereld van henzelf én van volwassenen. Willen we kinderen zo begeleiden dat ze nú en later kunnen functioneren in hun wereld, dan zal het onderwijs levensecht onderwijs moeten zijn. Dit wil zeggen dat onderwijsleersituaties worden voorbereid waarin échte interactie plaatsvindt tussen kinderen en de wereld, op zo’n manier dat het leven van de kinderen nu en – voor zover mogelijk – in de toekomst centraal wordt gesteld. Je kunt in je lessen bijvoorbeeld ingaan op de actualiteit door een berichtje uit de krant aan te halen of door in te spelen op actuele zaken uit de leefomgeving van de kinderen. Geef hun ook de ruimte voor het inbrengen van actuele zaken die hen raken en bezighouden, zoals het kappen van een bos in de buurt. Andere mogelijkheden zijn het in school halen van buitenschoolse activiteiten of het werken met thema’s en projecten. In hoofdstuk 5, waar het inrichten van leeromgevingen centraal staat, gaan we hier nader op in. Wanneer je op deze manier aansluit bij de belevingswereld van kinderen, is de kans groot dat zij de zin inzien van wat ze op school doen en gemotiveerd zijn om te leren. Realiseer je steeds dat de school er voor de kinderen is en niet andersom.

levensecht onderwijs

belevingswereld

leefwereld

De opdrachten van Anna en Cees, die voor het eerst hun stageschool bezoeken, hebben onder andere te maken met de leefwereld en de belevingswereld van de kinderen. Wanneer ze de wijk rondom de school bekijken, is het zaak in de schoenen van de kinderen te gaan staan: wat maken zij hier mee? Vooral jonge kinderen gaan er namelijk vanuit dat jij als leraar precies weet wat ze bedoelen wanneer ze vertellen over hun belevenissen buiten de school. Jij weet toch over welk voetbalveldje en welke bosjes ze het hebben? Tussen thuis en school komen de kinderen van alles tegen: (minder) gevaarlijke verkeerssituaties, spinnen in de heg, een ziekenauto met een gillende sirene, een loslopende hond die zijn baasje kwijt is of een oude man die even een praatje maakt. Allerlei kleine gebeurtenissen voor schooltijd die de sfeer kunnen bepalen in de klas. Het zijn allemaal mogelijke aangrijpingspunten voor een gesprekje met een kind of een aanleiding voor een onderwijsactiviteit.

Praktijk

Brandweer

Anna en Cees lopen de school binnen. De meeste leraren zijn er al en regelen nog een aantal zaken voor de komende dag. Anna en Cees lopen naar de lerarenkamer en stellen zich voor. Eén van de leraren, Hedwig, is stagecoördinator en zal hen verder die dag begeleiden. Ze lopen naar de onderbouw. In groep 1 en 2 is het al een drukte van belang. "Hier is groep 2, Cees, veel plezier vandaag!"

Ze loopt verder met Anna naar groep 3.

Cees gaat naar binnen en stelt zich voor aan zijn mentrix Judith. Judith reageert hartelijk en wijst hem op de 'grote' stoel in de kring.

"Ga daar maar zitten, we praten straks wel!" Cees gaat zitten en kijkt naar de kinderen. Naast hem zit een jongetje met een donkere huidskleur (4;8) met zijn brandweerauto te spelen. Hij merkt amper dat Cees er is. Met gillende sirene rijdt hij met de brandweerauto over zijn been, naar beneden over zijn voet en verder op de vloer. Hij kruipt nu over de vloer en stopt bij de voet van een ander kind. Daar rolt hij de brandweerslang uit de auto en begint met sissende geluiden de voet van het andere kind te blussen. Dat jongetje reageert lachend op het spel. Na een poosje wordt de brandweerslang weer opgerold en weggeborgen en keert het jongetje, een stuk rustiger nu, terug naar zijn plaats. Bij zijn stoel aangekomen, kijkt hij op, ziet Cees en zegt verwonderd: "Wie ben jij?"

"Ik ben meester Cees, en wie ben jij?"

